

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

MODELING THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS' PROFESSIONAL IMAGE FORMING

У статті репрезентовано модель авторської педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов. Прогнозується, що вона має бути ідеальним уявленням про еталон організації педагогічного процесу й адресується науково-педагогічним працівникам педагогічних закладів вищої освіти для створення наукового забезпечення підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.02 «Середня освіта. Мова та література (із зазначенням мови)»; розроблення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів іноземних мов на основі поєднання традиційних, узвичаєних технологій навчання з інноваційними методиками; проектування та створення інформаційно-освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти. Авторська модель складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: методологічно-цільового, змістового, процесуального, оцінювально-результативного.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, учитель іноземних мов, моделювання, модель, педагогічна система, методологічний підхід, педагогічний принцип, педагогічна технологія, іміджева технологія.

В статье представлено модель авторской педагогической системы формирования профессионального имиджа будущих учителей иностранных языков. Прогнозируется, что она должна быть идеальным представлением об эталоне организации педагогического процесса и адресуется научно-педагогическим работникам высших учебных заведений для создания научного обеспечения подготовки бакалавров по специальности 014.02 «Среднее образование. Язык и литература (с указанием языка)», разработки учебно-методического обе-

спечения подготовки будущих учителей иностранных языков на основе сочетания традиционных технологий обучения с инновационными методиками; проектирования и создания информационно-образовательной среды педагогического учреждения высшего образования. Авторская модель состоит из четырех взаимосвязанных блоков: методологически-целевого, содержательного, процессуального, оценочно-результативного.

Ключевые слова: имидж, профессиональный имидж, учитель иностранных языков, моделирование, модель, педагогическая система, методологический подход, педагогический принцип, педагогическая технология, имиджевая технология.

The model of the author's pedagogical system of future foreign languages teachers' professional image forming is represented in the article. It is anticipated to be the standard of organizing the pedagogical process. It is addressed to the scientific and pedagogical staff of the pedagogical institutions of higher education for creating scientific support of training bachelors of the specialty 014.02 "Secondary education. Language and literature (indicating language)" as well as for working out the methodical support of training future teachers of Foreign languages based on combining traditional teaching technologies and innovative methods and designing informational and educational environment at the pedagogical institution of higher education. The author's model consists of four interconnected blocks: methodological-target, content, procedural, evaluating-productive.

Key words: image, professional image, Foreign languages teacher, modeling, model, pedagogical system, methodological approach, pedagogical principle, pedagogical technology, image technology.

УДК 378.02:372.8:371.15

Ткаченко Н.М.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач аспірантури і докторантури
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Українська система вищої освіти є в умовах соціальної трансформації, пов'язаної з об'єктивною необхідністю «вписування» у світовий освітній простір. Такі докорінні зміни потребують підготовки вчителя-професіонала нової генерації. З огляду на це пріоритетним напрямом вищої педагогічної школи є організація освітнього процесу, зорієнтованого на становлення особистості вчителя іноземних мов: мобільного, підготовленого до неперервної самоосвіти, здатного адаптуватися в умовах середовища, презентувати себе, бути конкурентним на ринку праці. Це задовольнить виклики сьогодення, сприятиме підвищенню соціального успіху вчителя іноземних мов й забезпеченню його успішної самопрезентації як професіонала в педагогічному й інших середовищах, а отже, і формуванню його професійного іміджу. У зв'язку з вищезазначеним актуалізується

потреба моделювання педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Досліджувана проблема потребує аналізу і використання праць учених за такими напрямками: теоретико-методологічні засади дидактики вищої школи (В. Андрущенко, В. Биков, В. Бондар, В. Кремень, Б. Коротяєв, В. Курило, М. Євтух, Р. Хмелюк та інші), теоретичні засади професійної підготовки майбутнього педагога, зокрема майбутнього вчителя іноземної мови (Н. Кузьміна, А. Зязюн, С. Ніколаєва, О. Бігич, Н. Бориско та інші), проектування педагогічних систем (А. Алексюк, В. Безпалько, А. Дьомін, В. Маслов, М. Махмутов, І. Прокопенко, В. Сидоренко П. Лузан та інші), психолого-педагогічні аспекти формування професійного іміджу фахівців педагогічних спеціальностей

(Н. Антонова, О. Бекетова, Г. Бриль, Т. Бусигіна, Н. Гайдук, М. Єлагін, В. Ісаченко, А. Калюжний, О. Камишева, Л. Качалова, Л. Ковальчук, А. Кононенко, Т. Кулакова, І. Ніколаєску, С. Попиченко, І. Размолодчикова, Л. Семенова, М. Сперанська-Скарга, М. Субочева, Н. Тарасенко, В. Черепанова, Є. Яковлева та інші).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний доробок, констатуємо відсутність психолого-педагогічних досліджень із проблеми формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, що гальмує розвиток іміджетворчої діяльності в педагогічних ЗВО і, відповідно, обмежує його формування у процесі професійної підготовки.

Метою статті є розроблення моделі авторської педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, що може стати орієнтиром, на який спрямовуватиметься професійна підготовка у вищій педагогічній школі.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що дослідники по-різному тлумачать поняття «моделювання» і «модель», коротко зупинимось на уточненні цих термінів.

Моделювати (нім. *Modelieren* < фр. *modeler* < лат. *modus* образ) – виготовлювати, розробляти, конструювати модель. Натомість деякі учені під моделюванням розуміють дослідження об'єктів на їхніх моделях. Про такий підхід говорять В. Шейко і Н. Кушнарєнко [8, с. 72], виписуючи відповідну структуру моделювання: а) постановка завдання; б) визначення аналога; в) створення або вибір моделі; г) розроблення конструкту; ґ) дослідження моделі; д) перенесення знань із моделі на оригінал.

Відомий методолог української педагогічної науки С. Гончаренко переконливо доводить, що моделювання полягає у «... встановленні подібності явищ (аналогій), адекватності одного об'єкта іншому в певних відношеннях і на цій основі перетворення простішого за структурою і змістом об'єкта в модель складнішого (оригінал) <...> під моделлю слід розуміти штучну систему елементів, яка з певною точністю відображає деякі властивості, сторони, зв'язки об'єкта, що досліджується». І далі вчений уточнює, в яких випадках варто вдаватися до моделювання: «Потреба в моделюванні виникає тоді, коли дослідження самого об'єкта неможливе, є занадто складним і дорогим, вимагає надто тривалого часу тощо» [1, с. 134].

В «Енциклопедії освіти» модель визначена як «... умовна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта» [2, с. 516].

Отже, модель процесу формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічному закладі вищої освіти має уна-

очнити послідовність цілеспрямованих впливів, спрямувати педагогічну діяльність на досягнення поставлених цілей, а надалі – буде сприяти глибшому вивченню досліджуваного феномена послідовниками. Отже, модель має відображати етапи педагогічної діяльності та підтвердити або спростувати гіпотезу дослідження щодо ефективності запропонованих методологічних підходів, принципів, педагогічних умов, змісту та методів, форм організації діяльності в обґрунтованій системній сукупності.

Підкреслимо, що для обґрунтування змісту, технологій, засобів і напрямів формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов необхідно розробити прогностичну модель випускника закладу вищої освіти як еталон результатів освітньої діяльності.

До основних знань, які формують особистість майбутнього учителя іноземних мов як професіонала, і якими має він оволодіти під час навчання в педагогічному закладі вищої освіти, зараховуємо такі:

- *знання* з навчальних дисциплін за фаховою підготовкою;
 - *знання* з психолого-педагогічних наук;
 - *знання* особливостей самовираження та самореалізації, їхніх форм і способів;
 - *знання* методології іміджмейкерської діяльності, розуміння її основних принципів;
 - *знання* внутрішніх і зовнішніх механізмів іміджмейкерської діяльності;
 - *знання* ефективних методів, засобів створення і корекції професійного іміджу;
 - професійне *володіння* іноземною мовою;
 - психолого-педагогічні *вміння*;
 - предметно-методичні *вміння*;
 - комунікативні *вміння*;
 - *уміння* застосовувати знання на практиці;
 - *уміння* здійснювати самоаналіз, самоконтроль, самооцінку та самокорекцію власної діяльності, прогнозувати власну траєкторію професійного зростання;
 - *володіння* базовими технологіями та спеціальними техніками іміджмейкерської діяльності;
 - *уміння*, пов'язані з самореалізацією, самовираженням;
 - *володіння* тактиками і стратегіями самопрезентації;
 - *творчі та ділові якості та здатності*:
- 1) високий рівень освіченості;
 - 2) глибоке знання сфери професійної діяльності;
 - 3) професійно-педагогічна та пізнавальна спрямованість особистості;
 - 4) професійно-особистісні якості (потреба в самопізнанні, самостійність, працьовитість і старанність, дисциплінованість, культура поведінки та спілкування рідною та іноземною мовами);

5) гуманістичні якості (емпатія, такт, толерантність, патріотизм, уміння знайти позитивне в людині, доброзичливість, справедливість);

6) рефлексивність;

7) креативність;

8) естетична вихованість;

9) суб'єктивність;

10) рольова компетентність;

11) інтелектуальна мобільність;

12) відкритість до нового досвіду;

13) харизма;

14) незадоволеність досягнутим, самокритичність;

15) оптимізм;

16) емоційна стабільність і стресостійкість;

17) здатність до самоорганізації.

Пропонована прогностична модель випускника є вихідним концептом, базисним орієнтиром у моделюванні педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

Для оптимізації моделювання педагогічної системи варто насамперед конкретизувати сутність і вид майбутньої моделі. Синтезуючи думки вчених [3–7] щодо моделювання в педагогічних дослідженнях, маємо на меті обґрунтувати та розробити таку модель:

– *структурну*: конструкт має відображати систему педагогічного процесу, його підсистеми, компоненти та взаємозв'язки між складниками;

– *динамічну*: ідеальний об'єкт має враховувати зміни в освітній галузі, теорії та методиці професійної освіти, педагогічній практиці.

Крім того, перед розробленням моделі треба визначитися з принципами моделювання. Услід за Є. Лодатком [6], С. Гончаренком [1] до основних принципів педагогічного моделювання зараховуємо такі: принцип цілеспрямованості; передбачуваності; ієрархічної взаємозумовленості й узгодженості; конкретності та реальності виконання; зворотного зв'язку стосовно досягнутих результатів; функціонально-логічної структуризації; наочності; об'єктивності; визначеності; інформаційної достатності.

Нарешті, побудова моделі педагогічної системи цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов закономірно починається з виявлення та формулювання її мети. У нашому дослідженні модель є відображенням педагогічної системи, спрямованої на підвищення рівня сформованості професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов. Прогнозується, що вона має бути ідеальним уявленням про еталон організації педагогічного процесу й адресується науково-педагогічним працівникам педагогічних закладів вищої освіти для створення наукового забезпечення підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.02 «Середня

освіта. Мова та література (із зазначенням мови)»; розроблення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів іноземних мов на основі поєднання традиційних, узвичаєних технологій навчання з інноваційними методиками; проектування та створення інформаційно-освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти.

Розроблена модель (рис. 1) складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: методологічно-цільового, змістового, процесуального, оцінювально-результативного компонентів.

Методологічно-цільовий блок моделі структурує такі складники: мета, завдання, методологічні підходи та педагогічні принципи. Виокремлюючи такі складники, ми мали на увазі, що провідним, генеральним компонентом цього блоку є мета – уявний результат, програма дій.

Мета, що сформульована як підвищення рівня сформованості професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов передбачає цілком конкретний результат: дієві зрушення у рівнях сформованості компонентів професійного іміджу майбутніх фахівців. Зауважимо, що мета досліджуваного процесу зумовлюється соціальним замовленням на вчителів іноземних мов, професійно компетентних, мобільних, підготовлених до неперервної самоосвіти, здатних адаптуватися в умовах середовища, презентувати себе, бути конкурентними на ринку праці (рис. 1).

Саме мета детермінує завдання формування професійного іміджу майбутніх фахівців, до яких зараховуємо такі позиції: розвивати систему спонукань і цінностей, що зумовлюють спрямування активності вчителя іноземних мов на створення позитивного професійного іміджу; формувати комплекс психолого-педагогічних, фахових знань і пізнавальних умінь, що є основою позитивного професійного іміджу; формувати практичні, інтелектуальні, організаторські вміння; творчі, ділові якості та здатності саморегуляції, самоорганізації власної іміджетворчої діяльності, що забезпечують створення позитивного професійного іміджу.

У моделі передбачено, що методологія формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов спрямовує процес на дотримання вимог і положень основних (системного, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, технологічного) і меншою мірою деяких інших (синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, культурологічного) наукових підходів, що дає змогу спроектувати досліджуванний процес, обґрунтувати його цілі й завдання, педагогічні принципи, фактори та умови як теоретичний базис, визначити необхідний дидактичний ресурс (педагогічні технології, методики), дібрати ефективні способи діагностування та корекції результатів на всіх етапах дослідження тощо.

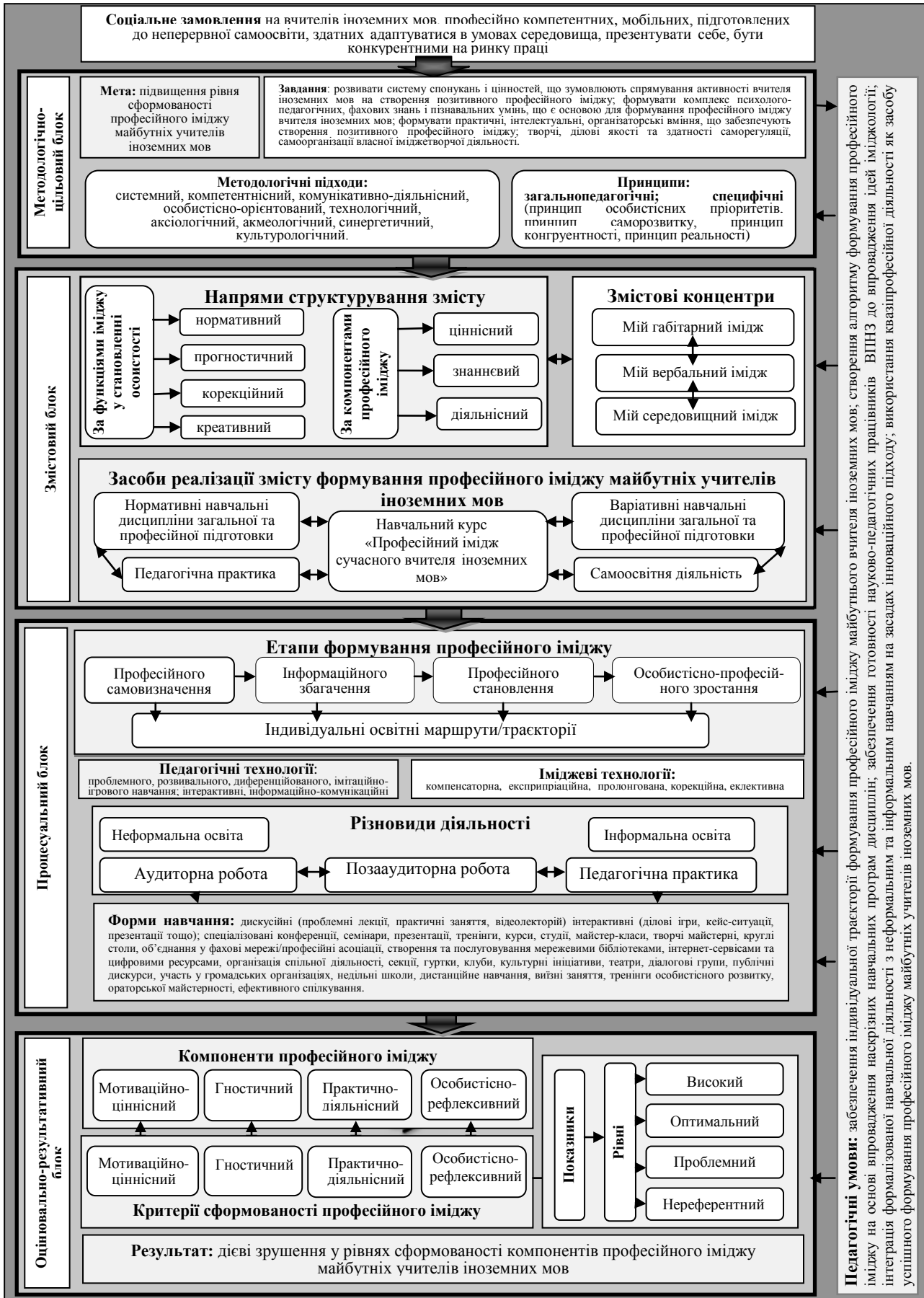

Рис. 1. Модель педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних ЗВО

До педагогічних принципів як керівних ідей, нормативних вимог і рекомендацій, що уможливають цілеспрямоване, логічне, послідовне та системне формування науково-педагогічними працівниками професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, зараховано такі: загальнопедагогічні (науковості навчання; зв'язку навчання з життям, з практикою державного будівництва; систематичності і послідовності в навчанні; доступності навчання; наочності навчання; міцності, усвідомленості та дієвості результатів навчання, виховання й розвитку тощо); специфічні (особистісних пріоритетів, саморозвитку, конгруентності, реальності). Вказані принципи спрямовані на реалізацію концептуальних ідей цілеспрямованого формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов.

Експериментально визначені й теоретично обґрунтовані педагогічні умови забезпечуються методикою, що об'єднує зміст, педагогічні технології, різновиди діяльності та навчальні форми в послідовності певних етапів педагогічної взаємодії (змістовий і технологічний блоки). Коротко зупинимось на сутнісних характеристиках вказаних складників.

Педагогічну технологію розуміємо як цілеспрямовану організацію педагогічного процесу, яка відображає науково обґрунтований проект логічно структурованої системи педагогічної взаємодії для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання. Зважаючи на цілі, завдання, методологічні підходи та педагогічні принципи, обґрунтовані в межах методологічно-цільового блоку, визначаємо такі педагогічні (проблемного навчання, розвивального навчання, диференційованого навчання, інтерактивні технології навчання, імітаційно-ігрового навчання, інформаційно-комунікаційні) та іміджеві (компенсаторна, експрипріаційна, пролонгована, корекційна, еkleктивна) технології формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов тощо.

Важливим технологічним компонентом процесу формування професійної компетентності студентів виступають методи навчання – способи упорядкованої викладацької роботи й організації навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо розв'язання навчально-виховних завдань. Орієнтуючись на характер навчально-пізнавальної діяльності студентів як ознаку, що найбільш повно відповідає ідеям поетапного формування професійного іміджу, виокремлюємо такі основні методи: а) пояснювально-ілюстративні, або інформаційно-рецептивні: розповідь, лекція, пояснення, робота з підручником, демонстрування відеопрезентацій, кіно-, діафільмів та інше; б) репродуктивні (розв'язання типових завдань, відтворення дій щодо застосування знань на практиці, діяльність

за певною схемою, алгоритмом, робота з навчальною програмою тощо); в) проблемне викладання навчального матеріалу.

В аспекті формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов вважаємо за доцільне використання таких форм організації навчання: лекція (пояснювально-ілюстративна, проблемна, лекція-презентація), практичні заняття, семінар-дискусія, самостійне виконання творчих завдань, імітаційно-ігрові заняття, навчальний курс «Професійний імідж сучасного вчителя іноземних мов», творчі конкурси.

Українську важливу роль у формуванні професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов відіграють засоби як складник (підсистема) педагогічного процесу. Нагадаємо, що під засобами навчання розуміють всі об'єкти, що служать джерелом навчальної інформації та інструментами (власне засобами, інструментами) для оволодіння змістом навчального матеріалу й розв'язання навчально-виховних завдань. Прогнозуємо, що основними елементами системи засобів навчання в нашому випадку виступатимуть слово, образ і діяльність.

Модель передбачає перманентне включення майбутніх фахівців у різновиди навчально-пізнавальної діяльності (формальна, неформальна та інформальна освіта) в послідовності трьох умовно виокремлених етапів: професійного самовизначення, інформаційного збагачення, професійного становлення, особистісно-професійного зростання.

Нарешті, оцінювально-результативний блок моделі містить компоненти професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов, результат їх формування, що диференційовано за рівнями (нереферентний, проблемний, оптимальний, високий), критерії діагностування (мотиваційно-ціннісний, гностичний, практично-діяльнісний, особистісно-рефлексивний) та відповідні показники.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що розроблена модель педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов відображає результати теоретичного пошуку (обґрунтовані мету та завдання, методологічні підходи, педагогічні принципи, педагогічні умови, етапи, структурні компоненти, критерії, показники тощо) щодо розроблення феномена. Запропонована ідеальна структурна побудова упорядковує теоретико-методологічні знання про досліджувану характеристику особистості та систематизує науково-практичні дії щодо цілеспрямованого її формування у процесі професійної підготовки.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у реалізації запропонованої моделі педагогічної системи формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов в освітньому процесі педагогічних ЗВО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Плавер», 2010. 308 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г. Кремень. К.: «Юрінком Інтер», 2008. 1040 с.
3. Добряков А.А., Манушин Э.А. Модель подготовки элитного специалиста. *Высшее образование в России*. 2008. № 7. С. 3–16.
4. Додонова Л.А. Разработка вариативной модели подготовки специалистов в учреждениях среднего профессионального образования (теория и практика): дисс. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.01. М., 2003. 286 с.
5. Єльнікова Г.В., Маслов В.І. Моделювання управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Імідж сучасного педагога*. 2008. № 4. С. 3–8.
6. Лодатко Є.О. Моделювання педагогічних систем і процесів: монографія. Слов'янськ: СДПУ, 2010. 148 с.
7. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. М.: «КомКнига», 2006. 200 с.
8. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. 5-е вид., стер. К.: «Знання», 2006. 307 с.